

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 23. maja 1857.

Kmetijstvo v našem cesarstvu *).

Govor gosp. c. k. ministerskega svetovavca viteza K. Kleyle-ta v 1. velikem zboru na Dunaji 9. dan t. m.

Kmetovavci iz vseh dežel avstrijskega cesarstva so se snidili tukaj praznovat 50letno obletnico dunajske kmetijske družbe. Skor vse kmetijske družbe so pripomogle, da je kmetijska razstava v sredi našega cesarstva deleč segla čez meje doljno-avstrijskega gospodarstva. Pervikrat nam je stopilo bogato, čeravno ne še popolno obličje vesolnega avstrijskega kmetijstva pred oči.

Veselo ginjen o pogledu tega, kar je združena moč doveršila, se ravno tako veselo nadjam, da vse to je le prva stopnja na poti, ktera ima vse dele peljati k blagodarjenemu cilju. Dovolite mi tedaj, da v kratkem obrisu ne govorim le od kmetijskih zadev blagoslovene, pa majhne doljno-avstrijske nadvojvodine, ampak da se ozrem na celo veliko državo, ktera obsega nad 100 milijonov oralov rodovitne zemlje.

Mnogoverstne so dežele avstrijskega cesarstva. V jugu se ovija okoli murve vinska terta in v namakani zemlji pljenja laško pšeno (rajž) in senožeti se kosijo tudi pozimi. V severnih krajih žito pičlo rodi in poglavni sad je krompir. So kraji, kjer ne gnojé in vendar žanjejo leto za letom, — so pa nasproti tudi kraji, kjer tudi dobro gnojena zemlja komaj enkrat povračuje pridnemu ratarju obilni trud.

Kakor različno pa je podnebje in zemljišče, tako različni so tudi narodi, kteri obdelujejo avstrijsko zemljo. Železnice in telegrafi enačijo vse kmetijske razmere tako hitro, da je res dobro, da to enačenje nekoliko ustavljajo različni narodi, da oživljajoča različnost se ne pogubi v enostransko enačnost. Po jeziku se res ne ravna kmetijstvo, al posebnosti in navade narodov, stopnja njih omike, število njih prebivavcov — vse to dela močne razločke v kmetovanji posamnih dežel.

Še drugi razločki izvirajo iz različnih postav, ki veljajo v posameznih deželah. Tako na priliko vživa laška dežela dobrotljive, sto in sto let stare postave zastran vodnih pravíc. Na Ogorskem se ravno vpeljuje zložba raztresenih zemljišč, ktera bo gotovo peljala k dobremu gospodarstvu. V eni deželi nahajamo postavo, ktera prepoveduje nezmerno razkosevanje zemljišč; v drugi ni konca ne kraja takega škodljivega razdeljevanja zemlje na majhne kosce. Na Laškem nahajamo seljake (kolone), na Horvaškem zedinjene posestva več družin pod enim glavarjem, v zgornji Avstrii posamne in velike kmetije v najboljem stanu. V planinskih deželah je veliko kmetov, pa njih kmetije so manje.

*) Obljubili smo v „Novicah“ natisniti vse imenitniše reči iz velike dunajske razstave. Ker v te zadeve ne spada le kar se je ogledovalo v razstavi, temuó tudi to kar se je slišalo v zborih, bomo naznanili svojim bravcem tudi važniše govore in pomenke. Začnemo tedaj danes z gosp. Kleyletovim govorom v 1. velikem zboru, kteri pretresa kmetijske razmere vseh dežel našega cesarstva. Zbor je govornika radovedno poslušal in mu večkrat svoje dopadajenje očitno na znanjedal. Mikaven bi utegnul tudi našim bravcem biti, da zvejo, kaj mislijo visoko čislani možje na Dunaji o kmetijskih zadevah našega cesarstva.

Vred.

V slovanskih in ogerskih deželah je mnogo velikih posestev, med kterimi so nektere res čuda obširne.

Iz vse te različnosti izvira različnost avstrijskega kmetijstva, da ji skor nikjer v Evropi ni para.

Po ti različnosti kmetijskih razmer zamoremo vse dežele našega cesarstva razdeliti v 4 verste:

Perva versta obsega planinske dežele, kterim se dajo vverstiti: Avstrija pod in nad Anižo, Solnograško, Tiroljsko, Krajnsko, Koroško, Štajarsko.

Druga versta obsega jutrove dežele: Ogorsko, Banat, Horvaško, Slavonsko, vojaško Krajino, Erdeljsko.

Tretja versta obsega severne kraje: Marsko, Česko, Galicijo in Bukovino.

Četerta versta obsega južne dežele: Lombardijo, Beneško in Dalmacijo.

V planinskih deželah je okoli 17 milijonov oralov rodovitne zemlje, izmed kterih je blizo 11 milijonov oralov gojzdov in pašnikov in le kakih 6 milijonov oralov polja in senožet. Gojzdnarstvo in živinoreja ste tedaj v teh deželah poglavitne reči in bote tudi ostale, ker gojzdi in pašniki so večidel na taki zemlji, da ni skor mogoče narediti kaj družega iz njih. Po gorah so že tu in tam napravili polje, pa pametniši bi bilo, ako bi špogali ondi les. Z velikimi težavami se obdelujejo stermine, ker obila množica ljudi potrebuje kruha. Ravnin ni v teh deželah velikih, pa pridno se prideluje žito, blizo mest obilo krompirja, tudi ječmena za olarije, klaje pa za mlečno živino. Južne gorice so zasajene z obilnimi tertami in v dobrih legah se prideluje tudi dobro vino. Žita in živine te dežele nimajo za svoje potrebe zadosti. Dunajsko mesto preveč povžije žita in živine.

(Dalje sledi.)

Vrabec podpornik sadjoreje.

Kmet čerti vrabca čez gada, zato ker mu na polji v pšenici in prosu desetino pobira. Sadjorejci so proti vrabcu dvojnih misel; eni ga zagovarjajo, zato ker jim kakor škorec verte škodljivih merčesov trebi; eni pa ga sovražijo in zavidujejo, ker jim po vertih in vinogradih preveč češinj in grojzda pozoblje. Zato ga po nekterih krajih, kolikor le morejo, lové in morijo. Nekteri mu nastavljajo tu in tam ostrupenega zernja in ga pokončujejo kolikor največ morejo; pa kaj še! v nekterih krajih so nekđaj celó gosposke zapovedovale, da so jim mogli kmetovavci grabčeve glave odrajtovati, kakor se je to njega dni godilo na Prajsovskem. Ravno po tem preganjanji in pokončevanji so se ljudje popolnoma prepričali, da so vrabci sadjorejcom koristni ptiči. V moji domovini, dokler sem bil majhen fanté in pozneje mladeneč še, se je bila tudi huda pokončavna vojska zoper vrabce vnela, ki pa je bila čez nekoliko časa zopet podhinila. — Res je, da na polji se je ohranilo marsiktero zerno, ki ga je poprej vrabec pozobal, al po vertih se je neizrečena množica škodljivih gosene in družih sadnih požerúhov zaplodila, da so jabelčno in hruševo cvetje tako postrigli, da ga ni bilo sadja nikjer zagledati več, dokler se ni omenjena žival spet zaredila. Po novem zarodu vrabcov se je zopet sadni blagoslov v naše verte pover-

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 27. maja 1857.

Kmetijstvo v našem cesarstvu.

Govor gosp. c. k. ministerskega svetovavca viteza K. Kleyle-ta v 1. velikem zboru na Dunaji 9. dan t. m.

(Dalje.)

Druga versta avstrijskih dežel, namreč jutrove dežele (Ogersko, Banat, Horvaško, Slavonsko in Erdeljsko) se razločujejo v tem od planinskih, da v unih je žito poglavitni pridelk. Od 47 milijonov oralov rodovitne zemlje, ki jo nahajamo v teh deželah, je komaj 15 mil. oralov gojzda in nekoliko čez 7 mil. oralov spašnikov. Veliko spašnikov bi se dalo v njive predelati, ako bi delavcov ne manjkalo. Že sedaj pridelajo v teh deželah vsako leto blizo 105 milijonov vagánov žita, in to je skor polovica vsega, kar se ga pridela v vsem našem cesarstvu, čigar pridelk se šteje na 260 mil. vagánov. Ker je ravno v najrodovitniših krajih malo ljudi, gré tega žita veliko v planinske dežele in posebno na Dunaj. Obsirni spašniki redijo obilo živine; vprežena živina se prodaja v vse sosedne dežele, v planinske dežele pa gré dokaj klavne. Volne, čeravno so začeli spašnike vsako leto bolj razdeljevati, nastrižejo vendar še kakih 260.000 centov leto in dan. Imenitna je v teh deželah svinska reja. Ogerskih in horvaških svinj se nahaja v vseh sosednih deželah; pitani prešiči grejo posebno v planinske dežele. Ogersko vino in ogerski tobak sta znana celemu svetu; vina pridelajo v teh jutrovih deželah leto in dan blizo 30 mil. veder, tobaka čez 600.000 centov.

Če bi že druge zveze ne bilo med jutrovimi in drugimi deželami našega cesarstva, že kmetijstvo bi jih vezalo skupaj.

Severni kraji, to je, tretja versta avstrijskih dežel, imajo le malo zemlje, ki je sposobna vinoreji. Merzlo podnebje je tega krivo. Marska dežela, ki se še šteje k podonavski okolici, ima velike plodne ravnine. Česko je večidel gorato, v Galiciji pa, ki se od visocih tatranskih gor vleče do velikih rek, je ravnin in gora na zbero. Mnogo žita sejejo v teh krajih, ki ga sami povžijejo. Ker je v teh deželah veliko ljudi, je treba, da zraven poljedelstva imajo olarij, žganjarij in sladkornic (cukrofabrik) obilo in da jih je vsako leto več. Kmetijstvo teh dežel obstaja posebno v korenstvu; krompir je njih poglavitni živež. V goratih krajih imajo se vé da tudi živine dokaj, ali borne ovce in majhne goveda dobivajo v gojzdu le pičlo klajo. Severni kraji imajo 26 milijonov oralov rodovitne zemlje; med temi je čez 16 mil. oralov njiv in senožet in manj kot 10 mil. gojzdov in pašnikov!

Severnim deželam nasproti je kmetijstvo v južnih. Čeravno je tudi tukaj na visokih gorah les in paša poglavitna stvar, vendar po gorkem soncu v goricah in na ravninah plenjajo vse drugačni bogati pridelki; obilo ljudstvo obdeluje polja tukaj kakor vertnarji verte. Le Dalmatinsko je zavolj skalnate zemlje za poljedelstvo malo pripravno; v ti majhni deželici je $1\frac{1}{4}$ mil. oralov spašnikov. Rodovitna zemlja južnih dežel se razprostira čez 9 mil. oralov, med katerimi je $1\frac{1}{2}$ mil. oralov gojzda, $2\frac{1}{2}$ mil. oralov spašnikov. V goricah je koroza poglavni sad, polje je zasajeno z murvami, od drevesa do drevesa se spenja terta.

Poljedelci so seljaki (koloni), kateri polovico ali 2 tretjini tega, kar pridelajo, lastniku odrajtujejo. Po ravninah napeljujejo vodo in močijo polje. V Lombardii teče po 51 velikih kanalih voda čez 730.000 oralov zemlje. Zimskih senožet se razširja čez 5000 oralov zemlje, ktere kosijo vsakih 60 ali 70 dni. Iz mesta Milana je kanal izpeljan, kateri s svojo gošavo moči senožeti, ki jih leto in dan devetkrat kosijo. Laško pšeno (rajž) in merva za molzno živino ste v namakanih krajih poglaviten pridelk velikih kmetij, ktere obdelujejo najeti ddnarji. Iz mleka delajo sir. Z živinorejo se ne pečajo; če krava ni za molžo več, jo prodajo in namesto nje drugo kupijo v Švajci. Skor polovico tega, kar se v vsem cesarstvu sira naredí (2 mil. centov), ga naredijo sami milaneški in beneški kraji. Vina pridelajo okoli 7 mil. veder, svilnih mešičkov (kavalirjev ali kokonov) pa 447.000 centov; vse ostale avstrijske dežele skupaj jih ne pridelajo čez 44.000 centov.

Da poznamo še bolje kmetijstvo našega cesarstva, naj povém še ceno pšenice in mesa in pa dnino (lon) v posameznih deželah, kakor je bila 1851.

Pšenica se je od 2 fl. 25 kr. vagán v Banatu podražila za več kot polovico, namreč do 5 fl. 28 kr. v Tiroljih. V jutrovih deželah in Bukovini je bila dober kup, v planinskih deželah draga, v doljni Avstrii, na Českem in Marskem srednje cene.

Cena mesa je za funt od $4\frac{3}{4}$ kr. v Galiciji poskočila na trikrat dražji kup v Benetkah, kjer je funt mesa veljal 16 kr. V Dalmaciji, Bukovini in jutrovih deželah je bila cena nizka, v nadvojvodini Avstrii, Tiroljih in Lombardii visoka, povsod drugod srednja.

Najnižja dnina (lon za delavce) je bila na Šlezkem 17 kr., najvišja v Banatu 45 kr.; nizka dnina je v severnih krajih, srednja v planinskih in na Beneškem, visoka v Lombardii in jutrovih deželah.

Koliko so vsako leto vsi kmetijski pridelki našega cesarstva skupaj vredni? Če jih cenimo na 2500 milijonov goldinarjev, jih gotovo ne cenimo previsoko. Največ znašajo pridelki v Lombardii (na Laškem), najmanj pa v Dalmaciji; v Lombardii pridelajo 6krat več kakor v Dalmaciji. Veliko pridelajo (skor le eno tretjino manj kakor v Lombardii) v nadvojvodini avstrijski, na Českem, Marskem, Štajarskem, Tiroljskem in Beneškem.

Srednjo mero pridelkov (skor le polovico tega kar se prideluje v Lombardii) imajo na Šlezkem, Horvaškem, Solnograškem, Krajnskem, Koroškem, v Banatu na Ogerskem, v vojaški Krajini. Pod polovico lombarških pridelkov pa stoje Istrija, Galicija, Bukovina in Erdeljsko.

(Dalje sledí.)

Za domače potrebe kaj.

(Po muhah ali kako drugač umazane vrata, oknice, okvirji ali rômi, stoli mize itd.), če so pobarvane s firnežem lanénega olja in vinskim cvetom ali cinkovo belino, se ne smejo kakor drugo lesovje umivati z mjiplom (žajfo) ali lugom, ker mjilo in lug razjesta sčasoma barvo, pobarvano se ne sveti več kakor poprej in tudi ni

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 30. maja 1857.

Imenik tistih, katerim so bile v dunajski razstavi svetinje in pohvalne pisma podeljene.

Sedaj smo dobili pravi imenik v dunajski razstavi poslavljenih, kakor ga je razglasil zbor sam, in je tedaj popolnoma resničen razun nekterih tiskarskih pogreškov, brez katerih tudi ta imenik ni. Ta razglas popravlja tedaj brezštevne pomote, ki so jih spravili dunajski časniki na dan, ali da so pokazali imena poslavljenecov, ali da so napačno versto svetinj oznanili, česar pa niso vselej oni sami krivi bili, ker velika naglica, v kateri se je imenik ob delitvi daril očitno bral, ni bila brez pogreška.

Razglasovaje pa imenik poslavljenecov v dunajski razstavi bomo začeli s krajnsko deželjo, in potem po versti imenovali vse dežele v katerih imajo „Novice“ svoje brave, da bojo vsi vse zvedili. Ker so poslavljenja bile: 1. zlate svetinje, 2. vélike sreberne, 3. male sreberne, 4. vélike bronaste, 5. male bronaste svetinje in 6. pohvalne pisma, se bomo tudi pri tem razglasu tega reda deržali.

Na Krajnskem:

C. k. kmetijska družba je dobila:

1) zlato svetinjo za naberkov vseh pridelkov, kateri se na Gorenškem, Dolenskem, Notrajskem in na ljubljanskem močirji pridelujejo in ktere je razverstene po tem redu na Dunaj v razstavo tako popolnoma poslala, da so bili prava podoba cele dežele, pa so tudi kazali, da je blago večidel izverstno;

2) sreberno malo svetinjo za mnogoverstno blago domačega hišnega gospodarstva; *)

3) bronasto veliko svetinjo za lončarsko posoda, sita in rešeta;

4) bronasto veliko svetinjo za železno kmetijsko orodje;

5) bronasto malo svetinjo za jerbese, pehare in slamnike;

6) pohvalno pismo za ogeršično, bivcovo, in repno seme;

7) pohvalno pismo za sončnično seme;

8) pohvalno pismo za ričkovo seme;

9) pohvalno pismo za leseno posodo.

Gosp. Fidelis Terpinc, predsednik c. k. kmetijske družbe, je dobil:

1) sreberno malo svetinjo za goveda švicarskega, mircodolinskega in krajnskega gorenskega rodú,

2) sreberno malo svetinjo za žita;

3) bronasto malo svetinjo za mašine.

Gosp. Jožef Duller, posestnik iz Škerjančja poleg Novega mesta na Dolenskem in odbornik ondašnje kmetijske podružnice, je dobil:

1) sreberno malo svetinjo za seme ričkovo in

laške detelje, za vinski kamen, olupljene suhe češplje in model krajnskega kozolca.

2) pohvalno pismo za ričkovo olje. —

C. k. vodstvo Idrijskega rudnika je dobilo:

bronasto veliko svetinjo za gojzdnarske reči.

Gosp. Juri Grabrijan, tehant v Vipavi in predsednik Vipavske podružnice, so dobili:

pohvalno pismo za Vipavski pikolit.

Ponoviška žganjarija je dobila:

pohvalno pismo za špirit in rum.

Prijela je tedaj mala krajnska dežela v vsem skupaj 17 poslavlil.

Kmetijstvo v našem cesarstvu.

Govor gosp. c. k. ministerskega svetovavca viteza K. Kleyleta v 1. vélikem zboru na Dunaji 9. dan t. m.

(Dalje.)

Iz vsega tega se vidi, da se kmetovanje najbolj po svojem kraji ravna.

Skušnja je steber kmetijske vednosti. Nikjer pa, kjer se kaj novega vpeljati hoče, ni tako skerbnega in varnega postopanja treba kakor ravno pri kmetijstvu. To, kar je tam pravo in dobro, ni vselej tudi drugod. Zato mora kmetovavec okolišine svojega kmetijstva natanko poznati, da gré pravo pot. In kakor jo posamezen kmetovavec najbolj opravi, da po malem začne to in uno novost skušati, tako tudi se cele dežele ne smejo prehititi. Poznane deželne razmere, pred vsem pa dobro in umno gleštane domače kmetije naj bojo izgled, po katerem naj se ravna vsak gospodar. S tem pa ne rečem, da bi se ne smele dobre gospodarstva tudi drugih dežel posnemati, le gledati je treba na to: al se ujemajo z razmerami domačega kraja.

Največje bogastvo hribovcov je gojzd. Gojzd jim ne donša samo klajo in steljo, temuč je tudi podlaga vsega družega kmetijstva; če se gojzdi pokončajo, grejo ž njimi vred tudi polja in travniki pod zlo.

Dokler je v enem kraji še malo ljudstva, dobivajo pridni kmetovavci iz gojzda toliko pridelkov, kolikor jih za svoje življenje potrebujejo. Kadar se pa ljudstva začno množiti, in kadar se les lahko prodaja, planejo čez gojzd, in v malo letih ga tako pokončajo in postrizejo, da nimajo njih nasledniki ne gojzda ne polja obilo, ampak revšine na kupe.

Škodljivi nasledki, kateri izvirajo iz presilnega pokončevanja lesa na Laškem, Tiroljskem in Krajnskem, so tako očitni, da bi imeli svarilo biti vsem drugim deželam. Le na poti postave, ako bi se čversto spolnovala, bi se gojzdnemu pokončevanju v okom priti dalo.

Odkupljenje gojzdnih služnost je že postavno določeno in se bo, hvala visoki vladi, tudi doveršilo. Gojzdana policijska postava je za ravno tako potrebno spoznana. Od vseh strani se zavolj tega želje razglasujejo, da naj se po osnovi postave tudi potrebni organi vpeljejo. Na Tiroljskem, kjer je potreba lesa največa, so se gojzdnarji vpeljali, kateri imajo zapoved čuti nad tem, da se gojzde sčasoma zarastejo.

V tatranskih gorah so gojzde še dandanašnji tako zarašeni, da v njih od leta do leta neporabljenega lesa na kupe pognije. Treba bi bilo, da bi se vselili tukaj lesarji in bi se najpoprej skerbelo za napravo dobrih potov.

*) Imena tistih mojstrov in rokodelcov, ki so kmetijski družbi svoje blago izročili in ali posamno ali več skupaj svetinjo dobili, bomo drugo pot imenovali; kmetijska družba jim bo kmali svetinjo poslala, ali kjer svetinj na 3 kose razdeliti ne more, poudelivne pisma namesto svetinje podala. Vred.

Po vodah se dá les v take kraje pripraviti, kjer se drago prodaja. — Visla in Dnjester izvirata v Galiciji, Tisa na Ogerskem, Maroš pa na Erdeljskem spod visokih gôr, ktere so polne lesa, in se v take kraje izlivajo, kjer jim ga zlo zlo pomanjkuje.

Na Českem, Marskem in Šlezkem, v dolnjem Etrajhu, se gojzdi kaj umno glešajo in oskerbljujejo. Posestniki velicij kmetij v teh deželah so lep izgled drugim. V laških planinah so pa gojzdje neizrečeno zanemarjeni; ravno tako se bode tudi na Erdeljskem godilo, kadar se bo les lahko prodajal.

Nova zarezja lesá je v goratih krajih, akoravno je zlo težavna, silno potrebna; pa tudi v dolinah, kjer lesá na vse strani primanjkuje, in v krajih kjer hude sape rade razgrajajo, je treba, da bi se sčasoma gojzdje zaredili.

Povsod bi mogli kmetovavci z večjo skerbjo les zarezati, da bi jim ga prezgodaj ne le tesarskega temuč tudi ne za kurjavo zmanjkalo, posebno ker vidijo, da je les od leta do leta vedno dražji. Prav bi bilo, če bi se ljudje za kurjavo bolj pogostoma šote in premoga poprijemali, in po der vah tako neusmiljeno ne segali, saj ondi, kjer se po nizki ceni dobivata.

Iz gojzda dobiva kmetovavec klajo in steljo za živino. Trava, ki po brežinah in dolinah raste, dobiva vlažnost, kar je za rast potrebuje, večidel iz gojzda. Sèmtertjè so jeli tudi planinci po malem vire in potoke na svoje senožeti napeljevati, po katerih jih namakovajo in k večji rasti silijo. Štajarska dežela si je udinjala svojega lastnega inženirja, kateri senožeti po potrebi namakovati in na suho devati uči. Toda v ti reči se bo moglo še veliko zgoditi, preden se bo moglo reči, da senožeti so take, kakoršne biti morajo. Treba, živo treba nam je postave, ktera določuje vodne pravice.

Na planinah je živinoreja največje bogastvo. Planinci imajo precej dobro molzno živino. Mircodolinska in pinegavška dolina slovite že dolgo krog in krog. Pri živini se da povsod še veliko zboljšati. Ozrmo se le v Švajco in vidili bomo, koliko se dá v živinoreji storiti.

Na planinah naj redijo gospodarji živino za plemo, ktero naj dolinci od njih jemljejo. Tako delate Lombardija in Švajca; kolikor Lombardčan živine potrebuje, jo jemlje iz Švajca. Nasproti pa naj dolinci pridelujejo toliko žita kolikor ga planinci potrebujejo.

Ovce za meso in borno (grobo) volno, kakoršnih največ nahajamo na tatranskih gorah, so vredne, da jih dan današnji bolj obrajtamo, ker se tudi borna volna lahko prodaja. Vendar je paziti na to, da gojzdu nevarna ovca ne škoduje gojzdnarstvu.

Na planinah, kjer je dosti ljudstva in ktere so deleč od večjih cest, donaša žito, čeravno se težko prideluje in večkrat spodletí, vendar še nekoliko dobička. Prav dobro pa bi bilo, da bi na sončnih sterminah se veliko več lanú pridelovalo; rosa na gorah je neprecenljiv pripomoček, da se lan dobro obnaša. Černe (šotne) zemlje se v goratih krajih skor nikjer ne manjka, ktera je kaj dober gnoj za lan; al treba je, da se zemlja tam, kjer se lan seje, na suho dene. Poglejmo na Irsko in vidili bomo, kako vlažno podnebje in drenaža pospešujete rejo lanú. V zgornji Avstrii so začeli lan v gorki vodi goditi; tudi na severnem Marskem in Šlezkem delajo že tako — in sploh bi bilo v goratih krajih to dobro.

(Dalje sledí.)

O cerkvenem petji in orglanji po deželi.

Spisal Kamilo Mašek.

Mnogo sem jih slišal tožiti, da v nekterih krajih na deželi ni skoraj v cerkev iti, ker petje in orglanje je tako slabo, da morajo človeka ušesa boleti, ako bi imel tudi zabasane. Prepričal sem se pa tudi večkrat sam, da take tožbe niso zgolj domisljije, ne sovražtvo do tega ali unega orglarja; dostikrat so take tožbe prav pravične. Ako ti nad glavo

njavkajo, kako boš serce kviško povzdigoval v nebesa — saj človek ne more družega misliti, kakor, da bi bilo cviljenja in ropotanja kmalo konec. Naj večja napaka je pa, da cerkvene pesmi pojejo na posvetne viže ali napeve, polke in Bog vé vse kaj še, popravljeno in pokvarjeno čobodro pri sv. maši lomijo. Vém kraj, kjer je orglavec (in čisla se visoko omikanega) med povzdigovanjem svoje serčne čutila razlival, Prešernovo „pod oknom“ igraje!! Ali je mar neomikani kmet kriv, da se mu noge in rožnikranc začnó mesti, kadar „šomošter“ tako okrogle žvižga?! —

Temu zlegu v okom priti in truditi se, da bi cerkveno petje vredno bilo svojega imena in visokega namena, mora biti veselje vsacega omikanega kristjana, zapoveduje dolžnost ne le orglavcom, temuč vsem duhovnim gospodom.

Kdor pa hoče o tej reči kaj govoriti, mora imeti ljubezen do svojega poklica, in, kar je najbolj potrebno, temeljito muzikalno izobraženje — dvě reči, ktere ste pač redkokrat zedinjene.

Marsikdo bi utegnil prašati: kako se more učnik ljudski v enem ali dveh letih toliko naučiti, da bo vsem vstregel, ker se je komaj orgle prijemati in le najpotrebniše pesmi in predigre navadil?

Pravično je vprašanje in res nespametno bi bilo terjati od vsakega pripravjavca za ljudske šole, da bi bil izurjen igravec — ali pregovor pravi: star lovec dobro zadene. Če vaja kaj velja kje, ima gotovo naj večjo važnost pri muziki. Zato, le pridno vaditi se; trud vam bo plačan, ako prav ne s cekini, vendar z zadovoljnostjo vesvoljno.

Vprašal bo sopet kdo: česa se čem vaditi? kako in od kod jemati potrebne reči?

Te vprašanja razložiti je namen teh verstic.

Kako se mora organist vésti, in kaj se smé od njega tirjati?

Kadar službo nastopi, mora skusiti: ali so orgle v dobrem stanu ali ne; klop ali stol pri orglah mora biti priležen velikosti organistovi, in, kakor za-nj potrebno, daleč od orgel oddeljen biti, da more podnožnike (pedale), igre (registre) in perstnik (manual) lahko doseči. Igre (registre) ne smé prenaglo in ne prepočasi potegovati. Ako prenaglo, se lahko kaj pokvari; ako preleno in le na pol, oslabé glasovi in le na pol se slišijo. Mehovi naj bojo v dobrem stanu, to je, da ne spuščajo nič; tudi prenaglo mehove vleči ali jih naglo spuščati ni dobro, ker čistega glasu ne bodo dale piščali in meh ne bo dolgo terpel.

Petje in orglanje mora biti času in svetemu namenu primerno. Voli le proste, lepe in sercu dobrodjavne, pobožnost obudljive melodije, ktere naj polno, ginljivo soglasje (accordi) spremlja, in vse druge okolšine in nepotrebnosti naj se opuščajo, ker skoki (passagen) in žvergoljenje (triller) se kaj malo v cerkvi spodobijo.

Ako v cerkvi vsi pojejo, ktera navada je kaj lepa in vredna, da bi se povsod vpeljala, naj se napev ali viža pesmi, ktero mislijo peti, umetno vplete v predigro, da koj vsak vé, ktero vižo ima peti. Peti in zraven igrati na orgle je kaj težavno in zdravju škodljivo; zato naj skuša berž ko je mogoče pevcov in pevk dobiti, ako vsi ljudje v cerkvi ne pojó, ali pa naj si jih izuri sam, če so pevke že preveč ostarale. Kako si dobre pevke in pevce izuriti, bom pozneje povedal. Izvoli si svoji moči, času in priložnosti v besedi in glasu primerne cerkvene pesmi; dobro je, ako organist sam tudi čuti, kar pesem hoče v sercih kristjanov zbuditi. Tudi pri spremljevanji pesem naj se varuje kolikor mogoče zvijač in skokov, posebno ako nima prav izurjenih pevk ali pevcov, in bolje je, da jih bolj in večkrat vadi.

To so dolžnosti organista, ki hoče svojemu poklicu zadostiti. —

Ktere znanosti mora organist na deželi imeti, ako hoče svoje dolžnosti hvalevredno spolnovati?

1. On mora v teoriji muzike dobro izurjen biti. V teorijo spada: 1) občno glasboslovje, 2) presledkoslovje (in-

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 3. junija 1857.

Kmetijstvo v našem cesarstvu.

Govor gosp. c. k. ministerskega svetovavca viteza K. Kleyle-ta v 1. velikem zboru na Dunaji 9. junij t. m.

(Dalje.)

Še sedaj so v našem cesarstvu velike doline in planjave, katerih zemlja je silno rodovitna in na kateri se prideluje žita obilo. Al da bi žitna zemlja nikoli ne prišla ob svojo rodovitnost, je napačna misel; saj že dosti glasno skušnje govore, da najplodniše pšenišče se spremeni v pust spašnik, ako gospodar leto na leto le ropa zemljo in ji nič ne povračuje.

Naj bi kmetovavci takih dežel ne pozabili, da je tudi treba zemljo pri njeni rodovitnosti ohraniti, da se jim ne bo taka godila kakor že tolikim deželam nekdanjih časov, ki so slovele kot največje žitne bogatinke, sedaj pa so reve. Res je, da pridniše obdelovanje in posebno globoke je oranje zamore povzdigniti rodovitnost polj, — al na zadnje je bo vendar tudi konec. Kjer je malo ljudi, leži mnogo spašnikov brez koristi, ki bi bili pripravi za poljedelstvo. Kadar pa se bo pomnožilo število ljudi v takih krajih, in z njim vred tudi število delavnih rok, se bojo predelali pašniki v njive — al scasoma se bo povžila tudi njih rodovitnost.

Res je, da tako gospodarstvo, ktero zemlji le jemlje in ji ne povračuje kar ji je vzelo, utegne še več let terpeti, — na zadnje bo pa tako gospodarstvo vendar tudi peljalo na kant.

Kakor pridelujemo mnogo žita v našem cesarstvu, tako imamo tudi takošne živine dokaj, ktera se vedno redi na paši. Ogerske goveda, ki živijo po pustah ali stepah, so za vprego izverstne, za mesarja dobre, za molžo pa nič ne veljajo. Za sedanje okoljšine je ta živina popolnoma dobra. Od te živine, ker se vedno pod milim nebom pase, nima poljedelstvo dosti dobička, ker njive nič ali celo malo gnoja doletí.

Spomladi in poleti dobiva živina na paši dovolj živeža, ako ni suša prevelika. Hude nadloge pa jo stiskajo pozimi. Pod prostim nebom, k večem pod kako slabo streho in proti severju s kakimi plankami obvarovane zmerzujejo uboge živinčeta; slama je njih edina hrana, pa še ta se jim pičlo poklada. Mnogoverstne bolezni izvirajo iz take uime, in v jeseni leporejena mlada živina je spomladi le kost in koža.

Mnogo več dobička bi donasala živinoreja, ako bi jo pozimi redili po potrebi; gnoj iz zimskih hlevov pa bi bil polju v dobro.

Še bolj kot goveda pa povzijejo ovce pašo. Suhi kraji so kraji za rejo ovac. Žlahna avstrijska volna slovi po celem svetu. Več ko se spašnikov razdeli, več se dobiva polja, in toliko manj je potem prostora za ovčjo rejo. To predelovanje spašnikov v njive pa se ne godi na vrat na nos, in tudi pri najvišji stopnji kmetijstva ne bode reja goveje živine nikoli popolnoma spodrinila ovac.

Nedavnej kar se je pri ovcah skor le samo na to gledalo, da so imele prav žlahno volno; ali se je je nestriglo obilo ali ne, ali so ovce velike in za meso: to se je preveč zanemarjalo. Dandanašnji je pa ravno narobe: sedaj hočejo nekteri le obilo volne in mesa, — in tako smo

prišli iz dežja pod kap. Mesnata ovca žuga stopiti na mesto žlahne merinoške. Nekteri hočejo srednjo pot iti in uno pleme s tem pariti.

Moja misel je: naj v našem cesarstvu tudi v prihodnje pridelujemo žlahno volno, ker imamo že takih ovac obilo, — pa nikar naj ne hrepenimo le po najtanjši volni, ampak glejmo tudi, da je obilo pridelamo in da si izrejamo tudi velike ovce za mesarje.

Tudi kónj bode čedalje manj ko bode spašnikov manj. Vendar tudi pri najvišji stopnji kmetijstva se bojo dali konji še z dobičkom izrejati.

Tudi svinska reja se dobro splačuje zlasti v takih krajih, kjer imajo dosti koruze ali želoda in morejo prešiče z majhnimi stroški pitati.

(Dalje sledí.)

Živinozdravilska novica.

(Konjska naduha se dá začasno skriti in tudi zveden kupec oslepariti.) V poslednjem listu dunajskega živinozdravilskega časnika smo brali to novico, ktera je pa prav za prav starica, in za nas toliko bolj mikavna, ker je v naših krajih domá. Gosp. dr. Buchmüller, sedaj na Dunaji, 1852 pa na Dolenskem blizo Novega mesta bivajoč, nam jo v omenjenem časniku prav kratkočasno pripoveduje. Naprošen od gosp. Slanina se je podal z njim v Karlovec na Horvaško, da bi mu pomagal na sejmu konja kupit. Gosp. dohtar, več let učitelj živinozdravstva v dunajski c. k. živinozdravnišnici, je imel svoje dni že veliko z nadušljivimi konji opraviti, je tedaj take konje dobro poznal. Na Karlovškem sejmu res najdeta konja, ki jima je bil zeló všeč. Ker se neznan konj nikoli ne smé kupiti, da bi se večkrat semtertje ne prehajal in v tem na vse njegovo obnašanje dobro ne pazilo, sta se vé da tudi ona storila tako. Konj se jima je zdel brez vsega pogreška; zato ga kupita, pa še enega zraven. Proti večeru se vsedeta vsak na svojega kupljenca in jezdarita do polipoti domú, kjer ju je čakal voz. Medpotoma se nekoliko ustavita pri neki hiši, kjer sta žejna kozarec vode pila; v tem stopi hišni gospodar na prag, ogleduje kupljenega kostanjevca, pa z glavo pokima, ter naji vpraša: kje sta tega konja kupila? Na odgovor „v Karlovcu“ nama reče, da sva slabo kupila, ker on tega konja pozná, da je strašno nadušljiv. „Se motite, mož — sem mu odgovoril — ta konj ima bolj sapo kot Vi in jez; saj sem ga jezdaril do tod, in ne enkrat mi ni zahripal.“

Čez noč ostaneva v bližnji gostivnici, postaviva konja v štalo, pa tudi sedaj ni bilo duha ne sluha naduhe. „Mož naji je strašil“ — rečem svojemu tovaršu. Vesela greva spat. Drugo jutro grém berž v štalo — al že skoz zaperte štalne vrata me vstraši tisti hripavi glas, kateri mi je le predobro znan bil. Kaj se je dalje godilo, mi ni treba praviti. Čez ene dni pridem k znanemu kmetu, ki je že tudi od tega konja slišal; kar mi začne praviti, da konjski barantači v tistem kraji, kjer sem konja kupil, znajo nadúho za več časa tako zakriti, da je ni moč spoznati, in sicer s tem, da nadušljivemu konju več časa sla-

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 6. junija 1857.

Kmetijstvo v našem cesarstvu.

Govor gosp. c. k. ministerskega svetovavca viteza K. Kleyle-ta v 1. velikem zboru na Dunaji 9. dan t. m.

(Dalje in konec.)

Bolj ko se množi število prebivavcov v tem ali unem kraji in bolj ko so gospodarstva oskerbljene z vpreženo živino, več se seje in prideluje ogeršice, ktera se kaj dobro ujema z žitom, pred katerim se seje. Iz začetka se seje z roko po navadi in se ne okopuje, počasi pa se bojo prijeli kmetovavci in navadali, da bojo ogeršico v verste sejali in jo tudi okopavali. Želeti je, da bi izhodnje dežele pridelano ogeršico same prešale in oljnate preše pokladale živini.

Na kolikor višjo stopnjo se kmetijstvo povzdiguje, toliko več se sadi takih sadežev, kteri se okopujejo kakor krompir itd. Nobena reč ne strebi tako plevéla iz njiv in ne rahlja zemlje bolj kot tako gospodarstvo, pri katerem se polje večkrat okopuje.

Tobaka se prideluje v našem cesarstvu sila veliko; lansko leto je skor na 66000 oralih tobak rasel in cesarske fakrike so nakupile 530.000 centov tobakovega perja. Vendar vés ta obilni domači pridelk ni bil zadosti; še čez 290.000 centov se ga je lani v ptujih deželah kupilo in za-nj čez 10 milijonov gold. izdalo. Žlahni ameriksanski tobak se bo mogel še zmiraj kupovati, vendar je zemlja na Ogerskem za rejo dobrega tobaka tako pripravna, da bi se utegnulo sčasoma tudi veliko našega tobaka v ptuje kraje na prodaj voziti.

Za nizke doline je konoplja veliko vredna. Apatinska konoplja se smé primerjati z bolonješko. Ako se bo čedalje lepše godila in pošteno kupčevalo, kaj veljá, da bo tega blagá še obilo šlo na ptuje.

V severnih krajih so se že davnej žganjarije ustanovile. Dokaj krompirja zato saditi, najbolje kaže. v Galiciji so si kmetijam največji dohodki stekali iz žganjarij. Bolezen krompirja jim je vsekala hude rane. Hvala Bogu! da smemo upati, da bode jenjala ta bolezen.

Na Českem je veliko olarij (pivarij). Pa tudi sladkornic (cukrofabrik), ktere delajo cukr iz pese, je na Českem in Marskem čedalje več; leta 1853 jih je bilo že 128.

Kmetijstvo v družbi z obertnijstvom največ dobička donaša. V žganjarijah, olarijah itd. so ostanjki najcenejša piča za pitanje živine. Naj bi umni kmetovavci tega nikjer ne prezerali!

Obernimo se sedaj na kmetije okoli večjih mest in na vinorejo.

Blizo mest se mleko in zelenjava kaj lahko spečá. Neizrečeno pa bi se dale kmetije blizo mest še zboljšati, ako bi se mestni gnoj vés porabil, ki se sedaj še večidel pogublja. To je stvar resnega pomislika vredna!

Vinoreja naj bi nehala v takih krajih, kjer ni kraj ne podnebje terti ugodno; kjer pa je zemlja in podnebje ugodno, naj bi se pa prav umno obdelovala. Al na terti sami ni vse ležeče, tudi to je poglavitno, kako se z moštóm in vinóm ravná.

V vseh krajih in v vseh razdelkih se morajo kmetije na višjo stopnjo omike povzdigniti.

Naloga naša je velika in težavna. Kmetovavci so se zbudili in spoznajo potrebo, vsako leto umniše kmetovati; dobrotljiva delavnost kmetijskih družb je ljudem čedalje očitniša; kmetijske in gojzdnarske učilnice se napravlajo, dobro novo orodje in kmetijske mašine se vpeljujejo, suhe senožeti se močijo, močirni svet na suho devlje itd.

Veliko se je že storilo, pa še več je storiti. Odpravljena tlaka je vzela velikim kmetijstvom delavnih rok in kerme za živino jim manjka. To dela semtertje gospodarjem velike težave, iz kterih se ne morejo še izkupati. Pa tudi kmetje svojih rok, s kterimi jim ni treba več ptujemu gospodarju delati, še ne vejo tako obračati v prid svoje lastne zemlje, kakor bi imelo biti.

Kmetije in država imajo velike potrebe; dnarne razmere še niso stanovitne, na zemljiša se ne dobí lahko na posódo, večidel dnarja se steka na dnarne sejmiša — borse.

Obertniki so se že davnej združili v nasprotno pomoč. Obertniki so že nekđaj bolj ko kmetovavci za to skerbili, kako bi potrebnega dnarja dobili. Čas je, da so tudi kmetovavci o tem gibčnejši. Tri četertinke vseh prebivavcov avstrijskega cesarstva so kmetovavci; kar kmetijstvo pridelá, je več ko dvakrat več vredno memo tega kar obertnija in kupčija dodelate; kmetovavci plačajo največ davka in dajo največ sinov v vojaški stan; kmetijstvo daja ljudem dober kup kruh, obertnii sirovo blago, kupčii pa kupčijskih reči na cente.

Kmetovavec ima v svojih opravljenih najbolj učilnico za izrejo poštenega človeka; vsaki dan se vojskuje z vremenom in podnebjem; v ti vojski čuti roko Vsegamogočnega in mu je udan. Če vse omahuje v državnih prekucijah, kmetovavec se najstanovitniše derži svojih šeg in naprav. Kdor zaupa kmetovavcu, ne zida na pesek!

To kar je srednji vek nekđaj osnoval, je ostarelo v teku časa. Novi časi terjajo nove naprave. Pa te naprave se morajo naravno izcimiti; zato naj kmetovavec podá kmetovavcu roko; vsak narod naj varuje svoje narodne posebnosti, al čuti naj in dela naj kot ud velike družbe, ktero presvetli naš cesar modro in krepko pelje k vzajemnemu cilju in koncu.

Tako bomo zacelili rane, ki izvirajo še iz preteklih časov, — premagali nadloge, ki nas memogredé še tarejo, in srečno bomo dospeli zaželjeni cilj in konec. Avstrija je v viharjih skušen hrast; terdnih korenin in zdravega stebila visoko dviguje košato svojo oberšo!

Imenik tistih, kterim so bile v dunajski razstavi svetinje in pohvalne pisma podeljene.

Na Koroškem.

Sreberno veliko svetinjo je dobil:

gosp. grof Henkel Donnersmark iz Vošperga za goveda Mariahofniškega rodú.

Sreberno malo svetinjo so prejeli:

samostan pri st. Pavlu v labudski dolini za telico Mariahofniškega rodú,